

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI DIN CLUJ NAPOCA

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE

ȘCOALA DOCTORALĂ

STUDII DE POPULAȚIE ȘI ISTORIA MINORITĂȚILOR

REZUMAT

„ASTRA” ȘI REGIONALELE SALE

ÎN

SERVICIUL PEDAGOGIEI SOCIALE ȘI A EDUCAȚIEI ADULȚILOR

(1923-1948)

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Ioan Bolovan

Membru corespondent al Academiei Române

Doctorand:

Iliescu (Curelea) Daniela-Ștefania

Cluj-Napoca

2023

CUPRINS

CUPRINS.....	2
INTRODUCERE	5
I. APRECIERI ISTORIOGRAFICE.....	11
II. COMITETUL CENTRAL, COMITETELE REGIONALE ȘI ROLUL LOR ÎN EDIFICAREA „ASTREI” (1920-1948).....	22
III. RELAȚIILE INTERINSTITUȚIONALE ALE ASTREI CU ALTE SOCIETĂȚI CULTURALE ÎN ROMÂNIA MARE (1919-1948).....	41
III. 1. Colaborarea „Astrei” cu Liga culturală.....	44
III. 2 Colaborarea Astrei cu Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.....	54
III. 3. Colaborarea „Astrei” cu Centrala Caselor Naționale (1919-1945).....	61
III. 4. Colaborarea dintre Astra și Extensiunea Universitară clujeană (1924-1944).....	75
III.5. Colaborarea dintre Astra și Fundația Culturală Regală „Principele Carol” (1921-1948).....	88
IV. REGIONALA „ASTRA BASARABIEI” (1926-1935)	113
IV.1. Preliminariile constituirii Regionalei „Astra Basarabeană” (1923-1926)	113
IV.2. Despărțăminte ale „Astrei” în unități militare din Basarabia	139
IV.2 1. Despărțământul „Astra” din Regimentul Nr. 28 Infanterie Ismail.....	139
IV 2. 2. Despărțământul „Astra” din Batalionul II Vânători Tighina (Regimentul 10 Vânători- Garnizoana din Tighina).....	143
IV 2. 3. Despărțământul „Astra” din Regimentul Nr. 35 „Matei Basarab” Cetatea-Albă	145
IV.3. Comitetul central al Regionalei „Astra Basarabiei”	147
IV.4. Secțiunile Științifice-Literare ale „Astrei Basarabene” și membrii lor.....	170
IV.5. Despărțăminte în Regionala „Astra Basarabeană”	199
IV.5.1. Despărțământul „Astra” Cetatea-Albă	199
IV.5.1.1. Cercuri culturale în Despărțământul central județean „Astra” Cetatea-Albă.....	214
IV. 5 .2. Despărțământul central județean „Astra” Tighina	237
IV.5.2.1. Cercuri culturale în Despărțământul central județean „Astra” Tighina	247
IV. 5. 3.Despărțământul central județean „Astra” Lăpușna.....	259
IV.5. 3.1. Cercuri culturale în Despărțământul central județean „Astra” Lăpușna	262
IV. 5. 4. Despărțământul central județean „Astra” Orhei	265
IV. 5. 4.1. Cercuri culturale în Despărțământul central județean „Astra” Orhei.....	267
IV.5. 5. Cercuri culturale ale Astrei în alte județe ale Basarabiei (Județul Bălți)	269
IV.6. Mijloace de propagandă culturală	282
V. REGIONALA „ASTRA DOBROGEANĂ” (1927-1935)	285
V.1. Preliminariile constituirii Regionalei „Astra Dobrogeană” (1926-1927)	285
V. 2. Înființarea Regionalei „Astra Dobrogeană”. Comitetul de conducere.....	290

V. 3. Constituirea Secțiilor „Astrei Dobrogene”.....	299
V.4. Despărțăminte în Regionala „Astra Dobrogeană”	302
V.4.1. Despărțământul central județean „Astra” Constanța (1927-1935)	302
V.4. 2. Reorganizare Despărțământului central județean „Astra” Constanța	310
V.4. 3. Despărțământul central județean „Astra” Caliacra (1927-1930)	314
V.4. 4. Despărțământul central județean „Astra” Durostor.....	317
V. 4. 5. Despărțământul central județean „Astra” Tulcea	318
V.4. 6. Un posibil despărțământ central județean „Astra” în Ialomița.....	319
V. 5. Cercuri culturale organizate în cadrul Regionalei „Astra Dobrogeană”	320
V. 5. 1 Cercuri culturale în Despărțământul central județean „Astra” Constanța	320
V. 5. 2. Cercuri culturale „Astra” în Județul Durostor	328
V. 5. 3. Cercuri culturale „Astra” în județul Ialomița	329
V. 6. Prelegeri și conferințe organizate de Regionala „Astra Dobrogeană”	333
V. 7. Mijloace de propagandă culturală	343
VI. REGIONALA „ASTRA BĂNĂȚEANĂ” (1937-1948)	345
VI. 1. Preliminariile înființării Regionalei „Astra Bănățeană” (1925-1937)	345
VI. 2. Înființarea Regionalei „Astra Bănățeană”. Comitetul regional	349
VI. 3. Secțiile Științifice-Literare organizate de Regionala „Astra Bănățeană”	358
VI. 4. Despărțăminte reorganizate în Regionala „Astra Bănățeană” (1937-1948)	362
VI. 5. Cercuri culturale organizate în Regionala „Astra Bănățeană”	377
VI. 6. Demersuri de pedagogie socială și educația adulților în Regionala „Astra Bănățeană”	381
VI. 7. Școlile „Astrei” pentru sătenii din Banat	385
VI.8. Prelegeri și conferințe	399
VI. 8 .1. Prelegeri pentru popor	399
VI. 8. 2. Conferințe pentru intelectuali	404
VI. 9. Biblioteci și cititori.....	407
VI. 10. Mijloace de propagandă culturală	412
Revista <i>Luceafărul</i>	413
Gazeta <i>Luminătorul</i>	420
Cotidianul <i>Dacia</i>	422
Editura <i>Astra Bănățeană</i>	426
VI. 11. Adunările generale ale „Astrei Bănățene”- expresie a manifestărilor regionalismului cultural.....	427
VI. 12. Alte forme de activitate culturală în Banat. Pedagogie socială prin teatru și muzică.....	438
VI. 13. Astra în Banatul din Regatul Sârbo-Croato-Sloven	444

CONCLUZII.....	455
BIBLIOGRAFIE GENERALĂ	463
LISTA ANEXELOR.....	523
ANEXE.....	526

Cuvinte cheie: Astra, Basarabia, Dobrogea, Banat, regională, despărțământ, cercuri culturale, pedagogie socială, educația adulților.

„Astra” și Regionalele sale în serviciul pedagogiei sociale și a educației adulților este titlul pe care l-am dat prezentei teze de doctorat deoarece, atât în perioada care a premers Marelui Război și realizării Marii Uniri din cursul anului 1918, cât și după acest moment, „Asociațiunea Transilvană” a fost instituția cultural-națională implicată major în construcția prin cultură a națiunii române, din Transilvania și Banat, dar și dincolo de arcul Munților Carpați în Vechiul Regat al României. Lucrarea este dată de necesitatea în spațiul istoriografiei românești actuale a unei lucrări monografice unitare asupra demersurilor de pedagogie socială a Astei în intervalul de timp 1923-1948.

Cercetarea și-a propus să ofere o imagine cuprinzătoare, integratoare a celor trei regionale asupra manifestărilor funcțional-administrative desfășurate de către Astra prin comitetul central și comitetele regionale din despărțămintele central județene, din cele constituite în plasele administrativ-teritoriale ale județelor, din cercurile culturale comunale, atât în Basarabia, Dobrogea, cât și în Banat. Activitățile specifice au fost derulate în scopul pedagogiei sociale și emancipării prin cultură și educație a românilor din întreg arealul României Mari. Au fost organizate conferințe pentru intelectuali, prelegeri pentru săteni, biblioteci pentru popor, expoziții, școli și cursuri pentru săteni, nu în cele din urmă edificarea și inaugurarea monumentelor de for public, prin care lumea românească să-și aducă aminte de jertfele întregirii românești, respectiv să cinstească memoria eroilor.

În spațiul Basarabiei, în cel al Dobrogei și Banat, Asociațiunea Transilvană a pus bazele unor structuri Regionale care a activat în perioada 1923-1948 în serviciul construcției prin cultură a națiunii române așa cum a fost aceasta prevăzut încă din secolul al XIX-lea de către Maticile întâlnite în spațiul central european. Afirmarea identității românești, a limbii și culturii, a viziunii de creștere și dezvoltare comunitară prin cooperatie și micul comerț, a fost scopul Astei într-un succint bilanț al perioadei care a premers Unirea cea Mare din 1918. Însă, unirea odată edificată s-a impus dincolo de fenomenul politic, un pas înainte pe calea înnodării relațiilor interumane, a realizării coeziunii sufletești a românilor din Transilvania, respectiv a acelor din Basarabia, Dobrogea și Banat. Astra nu a fost singură în acest amplu demers de construcție a uniunii românilor de ambele părți ale Carpaților. Fenomenul colaborării interinstituționale cu alte societăți culturale din România Mare s-a realizat, urmărindu-se inițial o fuziune culturală, iar apoi o colaborare onestă între acestea.

Prin intermediul cercetării de față am urmărit acoperirea unui gol istoriografic privind demersurile Astrei în regiunile Basarabeană și Dobrogeană, dar și colaborarea cu elementul ofițeresc român în decadele interbelice.

De asemenea, considerăm ca fiind necesară o contextualizare a activității acestor Regionale ale Astrei în mediul social-cultural local/regional, contribuind prin manifestări specifice la emanciparea locală și regională, ca urmare a implementării programului Astrei de la Sibiu. Remarcăm, inaugurarea de biblioteci, susținerea activității publicistice, inaugurarea sau continuarea seriei prelegerilor pentru popor pe teme de interes comun mediului rural românesc în perioada care a urmat Unirii din anul 1918, conferințele pentru intelectuali, școlile rurale, activitatea muzicală și de teatru. Acestea reprezintă elemente ale pedagogiei sociale prin care Astra, sub conducerea lui Vasile Goldiș și a lui Iuliu Moldovan a urmărit să-și îndeplinească scopul în România Mare.

În primul capitol al tezei am realizat o radiografie a celor care au abordat această temă de cercetare a Astrei și în special a regionalelor din Basarabia, Dobrogea și Banat. Amintim aici lucrarea lui Ioan Pelivan, publicată în 1930 *Asociațiunea culturală „Astra Basarabeană”* care prezintă o sinteză asupra activităților și realizările culturale în perioada 1926-1930.

Cercetarea de specialitate pe fenomenul asociaționist a abordat acest domeniu în decursul secolului al XX-lea. Deși au fost publicate studii punctuale, articole de specialitate, lucrări monografice, volume de studii, rezultatele unor cercetări doctorale, o abordare unitară și integrală a modelului cultural, social, național propus de către Astra și aplicat prin Regionalele din Basarabia, Dobrogea și Banat nu există până în prezent - pe dimensiunea pedagogiei sociale și a educației adulților, noul scop fundamental al Astrei în cadrul României Mari. Sunt lucrări importante care au fost publicate deja în istoriografia asociaționismului românesc transilvan, cu focalizare explicită pe Astra, apărute în perioada decadelor III-V ale secolului al XX-lea. Evident, aici ne referim la importante monografii generale realizate de către Horia Petra Petrescu, Eugen Hulea, Gheorghe Preda.

Onisifor Ghibu analizează în *Trei ani pe frontul basarabean* activitatea societății Astra Basarabeană. Autorul evidențiază importanța secțiilor artistice în desfășurarea demersurilor de pedagogie socială și de educare a adulților. În anul 1986, Pamfil Matei a publicat în Cluj-Napoca, o monografie a Astrei, dar în care regăsim și succinte trimiteri la înființarea și activitatea Regionalelor instituției. Cercetători precum Leonte Opreș, Ioan Cucuiu, Ion Senior Ardeleanu, Lucia Cornea, Viorel V. Faur, Lucian Giura, Dorin Goția, Susana Margareta Spânu, Carmen Albert, Valer Moga, Cornel Petroman, Dumitru Tomoni, au elaborat lucrări relevante pentru cunoașterea punctuală a vieții culturale astriste, în diferite despărțăminte și evident pe anumite coordonate cronologice din istoria și manifestările acestora.

Al doilea capitol, intitulat „Comitetul central, comitetele regionale și rolul lor în edificarea Astrei în perioada 1920-1948”, au constituit organismele funcțional-executive prin care s-a îndeplinit în mod optim programul asumat de membrii „Asociațiunii” în cadrul adunărilor generale anuale.

Menționăm implicarea universitarului clujean Onisifor Ghibu, membru de drept în Comitetul central al Astrei, comisar al Astrei pentru Basarabia, a generalului Ioan Vlădescu și maiorului magistrat și comisar regal al Diviziei IX Infanterie Mihail Dumitrașcu, în cazul Regionalei cu sediul la Constanța, dar și a profesorului și inspectorului școlar general a Regiunii I Timișoara Sabin Evuțianu. În ceea ce privește Regionala din Banat a Astrei, aceasta a fost sprijiniată îndeosebi de profesorii Iancu Călțun și Ilie Rusmir.

Al treilea capitol, intitulat „Relațiile interinstituționale ale Astrei cu alte societăți culturale în România Mare (1919-1948)”, prezintă colaborarea Astrei care s-a desfășurat din perspectiva demersurilor interinstituționale cu alte societăți, reuniuni, ligi și asociații culturale și a vizat în perioada celui de-al treilea deceniu al secolului al XX-lea, înfrățirea și federalizarea societăților culturale. Din motive specifice conducerilor acestora, acest deziderat nu a putut fi realizat.

Amintim aici, colaborarea cu Liga culturală, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Centrala Caselor Naționale, Fundația Culturală Regală „Principele Carol” și, în special cu Extensiunea Universitară clujeană, asociație academică de prestigiu, în fruntea căreia, se aflau în acea perioadă Virgil Iuliu Bărbat (sociolog) și Florian Ștefănescu-Goangă (psiholog).

Al patrulea capitol, intitulat „Regionala „Astra Basarabiei” (1923-1935), prezintă activitatea culturală a acestei regionale, punând accent pe preliminariile constituirii acesteia, alegerea comitetului central, înființarea secțiilor literar-științifice, a despărțămintelor înființate în unități militare din Basarabia (Regimentul Nr. 28 Infanterie Ismail, Regimentul Nr. 10 Vânători-Garnizoana Tighina, Regimentul Nr. 35 „Matei Basarab” Cetatea-Albă), a despărțămintelor central-județene. Acest capitol se încheie cu prezentarea mijloacelor de propagandă culturală din Basarabia – periodicele *România Nouă*, *Cuvânt Moldovenesc* și *Revista Viața Basarabiei*.

Al cincilea capitol, intitulat Regionala „Astra Dobrogeană”, prezintă activitatea culturală a acestei regionale, punând accent pe preliminariile înființării acesteia, alegerea comitetului de conducere, înființarea secțiilor și a despărțămintelor central-județene Constanța, Caliacra, Durostor și Tulcea. De asemenea, în acest capitol pot fi regăsite informații cu privire la înființarea și activitatea cercurilor culturale din cadrul regionalei. Pentru a completa tabloul activităților culturale, un subcapitol este dedicat prelegerilor și conferințelor organizate în cadrul Regionalei „Astra Dobrogeană”, iar un altul face referire la mijloacele de propagandă culturală, *Revista Astra Dobrogeană- Buletinul oficial al Asociațiunii pentru cultura poporului român*.

Al șaselea capitol, intitulat Regionala „Astra Bănățeană”, prezintă etapele constituirii acesteia pornind de la preliminarii, continuând cu comitetul central, cu secțiile literar-științifice și înființarea despărțămintelor central-județene și cele de plasă.

Un subcapitol este dedicat școlilor „Astrei” pentru sătenii din Banat. Școlile pentru săteni au fost în accepțiunea comitetului central al Astrei mijloace prin care se putea educa țărâtimea. Aceste școli au fost organizate pentru deprinderile practice ale sătenilor, să modeleze omul să cunoască pământul, să muncească pentru el, să cunoască și să promoveze valorile țărănești trecute. Un alt subcapitol face referire la Adunările generale ale „Astrei Bănățene” văzute ca o expresie a manifestărilor regionalismului cultural.

De asemenea, sunt prezentate mijloacele de propaganda culturală. Ne referim aici la Revista *Luceafărul*, *Gazeta Luminătorul*, *Cotidianul Dacia* și Editura *Astra Bănățeană*.

„Astra Bănățeană” a avut un rol important în propagarea culturii în acest spațiu. A înființat numeroșelor școli țărănești, despărțăminte, a editat numeroșelor broșuri din care mii de exemplare au ajuns în rândul maselor, în special în mediul rural. De asemenea, a acordat o mare importanță reprezentațiilor de teatru și operă. Cu sprijinul Teatrului Național din Cluj a susținut 72 de spectacole în Ținutul Timiș și 13 spectacole de operă, susținute de Opera Română din Cluj.

În ceea ce privește metodologia de lucru abordată, demersul nostru științific a început prin studierea surselor de arhivă, a enciclopediilor și dicționarelor, albumelor, a lucrărilor generale și speciale, a unor studii și articole publicate în reviste de specialitate și a lucrărilor memorialistice.

Am selectat cele mai relevante informații pentru realizarea acestei teze. De asemenea, au fost parcurse periodice de epocă atât centrale, regionale și locale- *Curentul*, (București), *Cuvânt Moldovenesc*, (Chișinău), *Cuvântul* (București), *Dacia*, (Timișoara), *Dimineața*, (București), *Dobrogea*, (Constanța), *Dobrogea Jună*, (Constanța), *Dreptatea*, (București), *Foaia Diecezană* (Caransebeș), *Foaia Poporului*, (Sibiu), *Gazeta Sibiului*, (Sibiu) etc.

Sursele primare ale lucrării au fost culese din Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale, Arhiva Bibliotecii Județene „Astra” Sibiu, Arhiva Episcopiei Ortodoxe a Tomisului, Arhiva Mitropoliei Ortodoxe Române a Banatului din Timișoara, Fond. *Aurel Cosma jr.*, Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Fond „*Asociația culturală pentru lumina și cultura poporului Astra*”. *Regionala Basarabiei*, Serviciul Județean Caraș-Severin al Arhivelor Naționale, Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale etc.

Regionalismul cultural promovat de Astra prin intermediul celor trei regionale a reprezentat un răspuns local al elitelor din Basarabia, Dobrogea și Banat implicate în procesul de construcție a națiunii române, prin pedagogia socială și educația adulților, impunând o mai bună promovare a specificului regional.

Regionalele „Astrei” au reprezentat expresia concepției de descentralizare a Asociațiunii Transilvane și formarea unor substructuri autonome, atât în funcție de particularități locale, cât și de specificul cultural și patrimonial, văzute în accepțiunea lor statutară, ca regionale ale Astrei Centrale din Sibiu, propunând lumii românești prin pedagogia socială un model de dezvoltare. De altfel, cunoașterea istoriei, a organizării, a evoluției formelor specifice de manifestare, a membrilor Comitetului Central din fiecare regională în parte, a membrilor secțiilor funcționale ale acestor regionale, dar și a relațiilor interinstituționale pe care Astra le-a dezvoltat prin regionalele sale, a reprezentat un demers necesar de recuperare istoriografică.

BIBLIOGRAFIE

(SELECTIV)

LUCRĂRI GENERALE ȘI SPECIALE

- Albert, Carmen; Leu, Valeriu, *Din istoria cercetării sociologice în Banat: Dimitrie Gusti, Anton Golopenția, Cornel Groșorean și Institutul Social Banat-Crișana (1932- 1944)*, Reșița, Editura Banatica, 1996.
- Antohei, Panait; Ispir, Mircea, *Un sat din Buceag. Monografia satului Plătărești, Județul Cetatea Albă*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1932.
- Ardelean, Radu, *Istorie la Gazetă în Banat. Banatul, Semenicul, Tribuna Graniței, Brazde bănățene, Luceafărul/Revista Banatului, Dacia*, Timișoara, Editura Marineasa, 2007.
- Basciani, Alberto, *Dificila unire. Basarabia și România mare*, Chișinău, Editura Cartier, 2018.
- Bărbat, Virgil Iuliu, *Dinamism cultural*, Cluj, Editura Librăriei Lepage, 1928.
- Colesnic, Iurie, *Basarabia necunoscută*, volumul 11, Chișinău, Tipografia Bons Offices, 2018.
- Cosma, Aurel, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, Editura Facla, 1977.
- Cristescu, Sorin, *Carol al II-lea. Scrisori către părinți*, București, Editura Tritonic, 2015.
- Crișan, Vasile, *Enciclopedie Tribuna: Oameni, fapte, locuri: Sibiu- Arad-București 1884-1918*, vol. I, Sibiu, Casa de Presă și Editura Tribuna, 2016.
- Ghibu, Onisifor, *Trei ani pe frontul basarabean. Bilanțul unei activități*, Ediție îngrijită, introducere și note de Marian Radu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.
- Iorga, Nicolae, *Memorii*, volumul III, București, Editura Națională S. Ciornei, 1931.
- Ispir, Mircea; Antohei, Panait, *Un sat din Buceag. Monografia satului Plătărești, județul Cetatea Albă*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1933.
- Lăpușan, Aurelia, *Forme ale culturii de masă și educație populară în Dobrogea, în Dobrogea 1878–2008. Orizonturi deschise de mandatul european*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2008.
- Macavei, Elena, *Asociațiunea Astra și adunările generale (1861-2011)*, Sibiu, Editura Astra, 2011.
- Maior, Liviu; Pop, Ioan-Aurel; Bolovan, Ioan, (coordonatori), *Asociaționism și naționalism cultural. 150 de ani de la întemeierea Astei*, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2011.
- Matei, Pamfil, *„Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (Astra) și rolul ei în cultura națională (1861-1950)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986.
- Mitu, Sorin, (coord.), *Enciclopedia imaginariilor din România*, Iași, Editura Polirom, 2020.
- Moga, Valer, *Astra și Societatea (1918-1930)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003.
- Moldovan, Iuliu, *Amintiri și reflexiuni*. Ediție îngrijită de G. Brătescu. Prefață de Dan Enăchescu, București, Editura Universitară „Carol Davila”, 1996.
- Păcurariu, Mircea, *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Iași, Editura

Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1993.

Preda, Gheorghe, *Activitatea „Astrei” în 25 de ani de la Unire (1918-1943)*, Sibiu, Editura Astra, 1944.

Rusmir, Ilie, *Îndemnuri pentru munca cercului cultural al „Astrei”*, Timișoara, Editura „Astra Bănățeană”, 1944.

Sigmirean, Cornel; Pavel, Aurel, *Elită și națiune: Fundația „Gojdu” (1871-2008)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2019.

Sofronie, Mihai, *Asociațiunea Transilvană (ASTRA). De la solidaritate la unitate națională*, Sibiu, Editura Caleidoscop, 1992.

Stanciu, Laura, (Coordonator), *Alba Iulia. Memoria Urbis*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018.

Tomoni, Dumitru, *Societate, Cultură și Politică: „Astra” în Banat (1896–1948)*, Timișoara, Editura Învierea, 2009.

STUDII ȘI ARTICOLE DE SPECIALITATE

Atanasiu, Gheorghe, „Altarul Cărții”, în *Luceafărul*, anul I, nr. 1, ianuarie 1935, p. 60.

Barbu, Filaret, „Contribuția Banatului la mișcarea muzicii naționale românești”, în *Dacia*, anul I, nr. 75, 19 octombrie 1939, p. 2.

Bart, Jean, „Casele Naționale. Zece ani de experiență”, în *Boabe de grâu*, anul I, nr. 1, 1930, pp. 30-34.

Bălan, George, I., „Pentru un Despărțământ Astra în Județul Orhei”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul VIII, nr. 38, 17 septembrie 1933, p. 1.

Bărbat, Virgil Iuliu, „Extensiunea universitară”, în *Buletinul Extensiunii Universitare din Cluj. Anul al II-lea 1925-1926*, Cluj, Tiparul Tipografiei „Grafica” Cluj, [1926], p. 83.

Bârseanu, Andrei, „Congresul profesorilor din Ardeal. Ședința a III-a”, în *Românul*, anul VIII, nr. 12, 16/29 ianuarie 1919, p. 3.

Bolovan, Ioan, „Asociația Națională Arădană”, în Maior, Liviu; Pop, Ioan- Aurel; Bolovan, Ioan, (coordonatori), *Asociaționism și naționalism cultural. 150 de ani de la întemeierea Astrei*, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2011. pp. 223-226.

Ciobanu, Ștefan, „Astra își inaugurează activitatea ei în Basarabia”, în *România nouă*, anul III, nr. 127 (350), 31 octombrie 1926, p. 2.

Colesnic, Iurie, „Anastasia Dicescu”, în Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*. Ediție în trei volume, volumul III, Chișinău, Editura Cartier, 2019, pp. 242-244.

Crețiu, Iosif, „Sufletul Astrei Bănățene, d-l. Sabin Evuțianu”, în *Foaia Diecezană*, anul LIV, nr. 27, 2 iulie 1939, p. 3.

Dan, Petre, „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor”, în Petre Dan, *Asociații. Cluburi, Ligi. Societăți. Dicționar cronologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, pp. 194-203, 266.

Danilov, Maria, „Astra în Basarabia și mișcarea clerului (1924-1935). Reinventarierea surselor”, în *Revista română*, anul XX, nr. 2 (76), iulie 2014, p. 27.

Dârzu, Ion, „Astra Basarabiei”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul VII, nr. 19-20, 8-15 mai 1932, p. 2.

Diaconescu, Dumitru, „Activitatea „Astrei”. Despărțământul Lăpușna”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul XXII, nr. 21, 19 mai 1935, p. 3.

Dumitrașcu, Mihail, „Cel dintâi document de la întemeierea Despărțământului „Astra” Cetatea-Albă”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul IX (XXI), nr. 41, 7 octombrie 1934, p. 3.

Dunăreanu, Elena, „Astra dobrogeană”, în *Comunicări și referate de bibliologie*, Constanța, Biblioteca Județeană „Ion N. Roman” Constanța, 1984, pp. 367-368.

Georgescu, Ioan, „Astra Dobrogeană”, în *Astra Dobrogeană. Revistă culturală educativă*, anul I, nr. 1, 4 mai 1929, pp. 7-8.

Gheorghe, Lavinia, „Armata în activitatea și preocupările „Astrei Dobrogene” 1927-1935”, în *Acta Musei Porolissensis*, anul XXX, 2008, pp. 542-545.

Ghibu, Onisifor, „Cinstiți gospodari”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul I, nr. 1, 1 noiembrie 1926, p. 1.

Ghibu, Onisifor; Ciobanu, Ștefan, „Acțiunea culturală a „Astrei” în Chișinău și Orhei”, în *România nouă*, anul III, nr. 125 (348), 29 octombrie 1926, p. 2.

Goldiș, Vasile, „Activitatea despărțămintelor în cursul anului 1923-1924”, în *Transilvania*, anul 55, nr. 10-11, 1924, p. 424.

Goldiș, Vasile; Simu, Romul, „Activitatea Despărțămintelor în cursul anului 1929-1930”, în *Transilvania*, anul 60, nr. 10-11, 1929, pp. 909-910.

Greco, Nicolae, „Astra Bănățeană”, în *Dacia*, anul I, nr. 77, 21 octombrie 1939, p. 2.

Groșorean, Cornel, „Însemnări”, în *Revista Institutului Social Banat-Crișana*, anul V, nr. 19-20, iulie-decembrie 1937, p. 46.

Gropșianu, Eugen, „Rostul unei edituri muzicale bănățene”, în *Dacia*, anul I, nr. 21, 13 august, 1939, p. 2.

Halippa, Pantelimon, „Opt ani de la Unirea Ardealului. De la Unirea Basarabiei la unirea tuturor românilor”, în *România nouă*, anul III, nr. 152 (375), 2 decembrie 1926, p. 1.

Hillinger, Nicolae, „File pentru o istorie a turismului românesc”, în *România Pitorească*, nr. 2, 1 februarie 1980, p. 15.

Holhoș, Ioan, „Locul și rolul revistei „Transilvania” în cultura națională”, în *Centenarul Revistei Transilvania*, p. 67.

Iacobescu, Teodor, „«Astra» - Cetatea Albă - 10 ani de muncă 1924-1934”-, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul XXI, nr. 41, 7 octombrie 1934, p. 1.

Ilea, Vasile, „Darul Astrei jubiliare: școala țărănească”, în *Transilvania. Buletin de Tehnică a Culturii*, anul 67, nr. 4, 1936, pp. 228-229.

Iliev, Mihail, „«Astra» Regionala Basarabiei (1924-1935)” I, în *Transilvania*, Serie nouă, anul XLII (CXLV), nr. 9, 2013, pp. 90- 95.

Jaleș, Constantin, „Adunarea generală a «Astrei Bănățene»”, în *România-Provincie*, anul III, nr. 760, 12 iulie 1940, p. 5.

Jaleș, Constantin, „Adunarea generală a «Astrei Bănățene»”, în *România-Provincie*, anul III, nr. 760, 12 iulie 1940, p. 5.

Lupaș, Ioan, „Asociațiunea și Academia Română”, în *Transilvania*, anul 55, nr. 12, 1924, p. 552.

Marinescu, Luiza, „The Roamian Novel in the period from 1850-1920 in between close-reading and distant reading”, în Iulian Boldea; Cornel Sigmirean (Editors), *Identities in Globalization, Intercultural perspectives. Literature*, Tîrgu Mureș, Editura Arhipelag XXI Press, 2020, p. 89.

Mereacre, Nicolai, „Sărbătorirea Zilei de 10 Mai în Basarabia”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul XXII, nr. 22, 26 mai 1935, p. 2.

Moga, Ion, „Însemnări. Un luptător: Onisifor Ghibu”, în *Gând Românesc*, anul I, nr. 7, 1933, p. 361.

Moga, Gheorghe; Băilă, Nicolae, „Activitatea Comitetului central. Subvenții și ajutoare”, în *Transilvania. Buletin de Tehnică a Culturii*, anul 67, nr. 4, 1936, p. 349.

Moldovan, Iuliu, „Cuvânt inaugural la adunarea generală a „Astrei” de la Sibiu (5 noiembrie 1944)”, în *Transilvania*, anul 75, nr. 10-11, 1944, pp. 743-746.

Muneanu, Vasile, „Un parlament cultural convocat la Sibiu”, în *Dimineața*, anul XXVI, nr. 8.381, 18 aprilie 1930, p. 7.

Nicoară, Simona, „Serbările «înfrățirii culturale» din 1924. Astra la București, Breaza și Vălenii de Munte”, în *Revista Bistriței*, anul XXXIII/2019, pp. 145-146.

Papuc, Liviu, „Astra în Basarabia interbelică”, în *Revista română*, anul I, nr. 2. 1995, p. 5.

Petrescu, Dragoș, „Activitatea ASTREI în perioada interbelică în Basarabia”, în *Revista română*, anul IV, nr. 4 (14), 1998, pp. 7-9.

Petrescu, Cezar, „Un sat din Buceag. Pe marginea unei monografii”, în *Curentul*, anul V, nr. 1593, 8 iulie 1932, p. 3.

Popa, Constantin, „Despărțământul central județean „Astra” Lăpușna”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul VIII, nr. 37, 10 septembrie 1933, p. 2.

Proca, George, „Conferințele «Asociațiunii»”, în *Telegraful român*, anul LXXI, nr. 10, 9 februarie 1923, p. 4.

Pruteanu-Isăcescu, Iulian, „Astra pe frontul de est (1925-1935)”, în Ghenghea Mircea - Cristian; Pruteanu-Isăcescu, Iulian, (Editor), *Astra și românii. Memorie istorică și realități contemporane*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, pp. 149-151.

Rusmir, Ilie, „Astra din Caraș. Corurile și fanfarele”, în *Transilvania. Organul Societății culturale „Astra”*, anul 61, nr. 1-6, 1930, pp. 207-210.

Saizu, Ioan, „Dezbateri interbelice privind „raționalizarea” culturii româneșt”, în Pușcaș Vasile; Vesa Vasile (coordonatori), *Dezvoltare și modernizare în România interbelică (1919-1939). Culegere de studii*, București, Editura politică, 1988, pp. 236-254.

Săndulescu, Mihail, „Căminele culturale «Astra»”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul VIII, nr. 51, 17 decembrie 1933, p. 2.

Scripcaru, Alexandru, „«Astra Bănățeană»”, în *Foaia Poporului*, anul 53, nr. 13, 24 martie 1946, p. 5.

Stoenescu, Petre, *Despărțământul central județean „Astra” Constanța*, în *Transilvania*, anul 60, nr. 10-11, 1929, pp. 910-911.

Stratan, Ion, „Un drum nou”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul XXII, nr. 32, 4 august 1935, p. 1.

Suceveanu, Simona, „Aspecte privind înființarea primelor biblioteci la Constanța - sfârșitul secolului al XIX-lea și în primele trei decenii ale secolului al XX-lea”, în *Referate și Comunicări de Bibliologie*, Constanța, Biblioteca Județeană Constanța, 1999, pp. 25-29.

Ștefănescu-Goangă, Florian, „Raport asupra activității desfășurate de „Extensiunea universitară din Cluj” pe anul 1925-1926”, în *Buletinul Extensiunii Universitare din Cluj. Anul al II-lea 1925-1926*, Cluj, Tiparul Tipografiei „Grafica”, 1926, pp. 60-73.

Tanco, Teodor, „«Astra» în Basarabia interbelică”, în *Literatura și Arta*, nr. 36, 1992, pp. 2- 3.

Teodorescu, Ion, „Serbări culturale în Bucovina”, în *Viitorul*, anul XXIX, nr. 8943, 30 octombrie 1937, p. 4.

Todoranu, Dimitrie, „Însemnări. Universitatea Daciei Superioare din Cluj la Sibiu”, în *Transilvania. Organ al Astei*, anul 72, nr. 1, 1941, p. 83.

Tolan, Isaia, *În preajma adunării generale a „Astei” de la Abrud*, în *Curentul*, anul XI, nr. 3.811, 11 septembrie 1938, pp. 10-11. „«Astra Bănățeană»”,

Tomoni, Dumitru, „«Astra Bănățeană», în perioada 1937-1948”, în *Analele Banatului. Istorie-arheologie*, Serie nouă, anul V, 1997, pp. 378-394.

Topliceanu, Traian, „Revista Banatului este editată de Comitetul «Astei Bănățeană»”, în *Revista Banatului*, anul IX, nr. 4-6, 1943, p. 85.

Țeposu, Silviu, „Cuvântul de deschidere al adunării generale de la Sibiu”, în *Transilvania. Organul Societății culturale «Astra»*, anul 59, nr. 12, 1928, p. 1082.

Ungureanu, Constantin, „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862-1944)”, în Maior, Liviu; Pop, Ioan- Aurel; Bolovan, Ioan (Coordonatori), *Asociaționism și naționalism cultural în secolele XIX-XX. 150 de ani de la întemeierea „Astrei”*, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2011, p. 185.

Vălenescu, Elena, „Apel către toate căminele „Astrei” din județul Tighina”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul IX (XXI), nr. 6, 4 februarie 1934, p. 1.

Vidrașcu, Leopold, „Sărbătorile în sate”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul XXII, nr. 27, 30 iunie 1935, p. 2.

Vlădescu, Ion, „Către locuitorii satelor”, în *Astra Dobrogeană*, anul I, nr. 2, 10 mai 1929, pp. 3-5.

Voina, Aurel, „Activitatea Secției medicale și biopolitice a «Astrei»”, în *Transilvania*, anul 57, nr. 1, 1926, pp. 37-39.

Zamela, Petrică, „Ilie Rusmir, un martir și mărturisitor în temnițele Aiudului”, în *Ziarul Lumina*, 26 august 2017, p. 1.

Zgârciu, Liviu, „Reprezentanții județului Brașov la Marea Adunare de la Alba Iulia”, în Dragoș Ursu; Tudor Roșu, *Dicționarul personalităților Unirii. Delegații Adunării naționale de la Alba Iulia*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, p. 204.